

کتاب الغزوات

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ وَاجْعَلْهُم مِّنَ الرَّاغِبِينَ

روش تحقیق .... منهجیه البحث العلمی.....

Seyed Hossein Ebadi

Curriculum Planning, Ph.D

Islamic azad University

Isfahan (Khorasgan) Branch

دکتر سید حسین عبادی

پاییز ۱۳۹۹

دکتر
عبادی

Research methods

دسته بندی روش‌های تحقیق در علوم رفتاری و مدیریت

(ب) دسته‌بندی تحقیقات بر مبنای نحوه گردآوری داده‌ها

شامل مجموعه روش‌هایی است که هدف آنها توصیف کردن شرایط یا پدیده‌های مورد بررسی است.

تحقیق
توصیفی

به منظور برقراری (رابطه علت و معلولی) میان دو یا چند متغیر از طرح‌های آزمایشی استفاده می‌شود.

تحقیق
آزمایشی

دسته‌بندی تحقیق‌های توصیفی

۱- تحقیق پیمایشی: (*Survey Research*) برای بررسی توزیع ویژگی‌های یک جامعه آماری از روش تحقیق پیمایشی بکار می‌رود.

۲- تحقیق همبستگی: (*Correlational Research*) در این تحقیق رابطه میان متغیرها براساس هدف تحقیق تحلیل می‌گردد.

۳- اقدام پژوهی: (*Action Research*) هدف این دسته از پژوهش‌های آموزشی، توصیف شرایط یا پدیده‌های مربوط به نظام آموزشی می‌باشد.

۴- بررسی موردی: (*Case Study*) برخلاف پژوهش‌های آزمایشی پژوهشگر به دستکاری متغیر مستقل و مشاهده اثر آن بر متغیر وابسته نمی‌پردازد

۵- تحقیق پس - رویدادی (علی - مقایسه‌ای) (*Ex-postfacto research*)

پژوهشگر با توجه به متغیر وابسته به بررسی احتمالی وقوع آن می‌پردازد و از نوع تحقیقات گذشته نگر است و سعی بر آن است که از معلول به علت احتمالی پی ببرد مثال: علل احتمالی شکست فروش یک محصول را می‌توان از این روش بررسی کرد.

۱- دسته‌بندی تحقیق‌های پیمایشی

روش مقطعی

← *(Cross sectional)* گردآوری داده‌ها درباره یک یا چند صفت در یک مقطع از زمان (مثال: تحول مهارت‌های علمی کارگران بخش بسته‌بندی در قسمت‌های الف تا د)

روش طولی

← *(Longitudinal)* گردآوری داده‌ها در طول زمان و یا به عبارت دیگر در زمان‌های مختلف (مثال: بررسی تغییرات رشد درآمد شرکت A در طول ۵ سال)

روش دلفی

← *(Dephi Techniqqe)* گردآوری داده از طریق اتفاق نظر یک جمع صاحب نظر در باره یک موضوع خاص

اهداف اقدام پژوهی

- ایجاد سازگاری میان عمل و نظریه
  - توسعه تفکر انتقادی نسبت به رویدادهای آموزشی
  - تغییر و بهبود عمل آموزشی
  - کمک به افراد در افزایش شناخت آنها از موقعیت خود
  - تقویت احساس خود ارزشمندی و اعتماد به نفس در معلمان
  - افزایش شناخت از مسائل کلاس درس
- هدف اقدام پژوهی توسط معلمان را مطالعه و حل مسایل کلاس درس از طریق به کارگیری روش های علمی ذکر می کند.
- اقدام پژوهی را فرآیندی می داند که در آن وضعیت آموزشی دانش آموزان به منظور بهبود یادگیری آنها مورد بررسی قرار می گیرد.
- نارضایتی از وضع موجود و تلاش برای بهبود آن را هدف اصلی اقدام پژوهی می داند.
- پژوهش در عمل ؛ نوعی تحقیق توصیفی است که توسط خود افراد درگیر در یک مسئله ی خاص آموزشی و برای حل یا کاهش آن انجام می گیرد.
- اقدام پژوهی در آموزش و پرورش، روش علمی حل مسائل و مشکلاتی است که کارورزان با آن در ارتباطند و هدف آن **بهبود، رفع یا کاهش** مشکلات است (مشارکت مهم است) **اینجا و اکنون**

مراحل عمده ی پژوهش در عمل (اقدام پژوهی)

- ۱- تشخیص (کشف مساله)
- ۲- تغییر یا اجرا (حل مساله)
- ۳- ارزیابی و عرضه (ارزشیابی و نتیجه)
(نگاه کنید، فکر کنید، عمل کنید)

مرحله تشخیصی

- ۱- مشخص کردن موضوع
- ۲- بیان مساله (توصیف وضعیت موجود)
- ۳- گرد آوری اطلاعات اولیه (شواهد یک)
- ۴- تجزیه و تحلیل و تفسیر داده های اولیه (بررسی علمی داده های شواهد یک)
- ۵- انتخاب راه حل یا راه حل های جدید و موقتی جهت اجرا

تغییر

۶- اجرای راه حل و نظارت بر آن در حین اجراء

ارزیابی

۷- گرد آوری اطلاعات پس از اجرای راه حل (شواهد دو) :

۸- ارزشیابی تاثیر اقدام جدید و تعیین اعتبار آن

(ارزیابی و اعتبار بخشی)

۹- دادن گزارش نهایی یا اطلاع رسانی به‌مراه نتیجه اتفاق افتاده

و در صورت تمایل ارائه ی پیشنهادات لازم به همکاران.

مطالعه موردی Case Study

مطالعه موردی Case Study یک روش پژوهش علمی است که به صورت باز، ژرف و جزئی‌نگر به مطالعه یک مورد خاص می‌پردازد. در دسته‌بندی انواع روش تحقیق علمی این روش یکی از انواع تحقیق توصیفی محسوب می‌شود. در این روش پژوهشگر به انتخاب یک مورد پرداخته و آن را از جنبه‌های مختلف بررسی می‌کند. این مورد می‌تواند یک واحد و یا سیستم با حد و مرز مشخص و متشکل از عناصر و عوامل متعدد و مرتبط به هم باشد. هدف کلی در این روش مشاهده تفصیلی ابعاد «مورد» تحت مطالعه و تفسیر مشاهده‌ها از دیدگاه کل‌گرا است. از این رو مطالعه موردی بیشتر به روش کیفی و با تأکید بر فرایندها و درک و تفسیر آن‌ها انجام می‌شود.

در پژوهش به روش مطالعه موردی برخلاف پژوهش آزمایشی پژوهشگر به دستکاری متغیر مستقل و مشاهده آثار آن بر متغیر وابسته نمی‌پردازد. همچنین همانند پژوهشگری که در تحقیق پیمایشی با انتخاب نمونه‌ای با حجم وسیع و معرف از جامعه درباره تعدادی از متغیرها به بررسی می‌پردازد عمل نمی‌کند بلکه به صورت منحصر به فرد بر یک مورد خاص تأکید می‌کند. برخی پژوهش‌موردی را یکی از رویکردهای تحقیق کیفی معرفی کرده‌اند. برخی اوقات مطالعه موردی شامل بررسی چندین مورد است که آن را مطالعه میان-موردی می‌نامند. در این نوع مطالعه، پژوهشگر داده‌های موردنظر را به شیوه‌های گوناگون از چندین مورد گردآوری می‌کند.

مطالعه موردی Case Study

مورد: «موضوع» تحقیق است. مورد واحد تحلیل است که درباره آن اطلاعات گردآوری می‌کنیم. مورد در طرح موردپژوهی واحدی است که در پی درک کلیت آن هستیم. واحد تحلیل می‌تواند شخص باشد که در پی ارائه‌ی درکی از او هستیم که با تصویر کلیت شرایط زندگی او همراه است.

بر اساس این نوع مطالعه هر واحد اجتماعی همچون یک کل به حساب می‌آید. این واحد می‌تواند یک فرد، یک سازمان، یک خانواده، یا حتی یک جامعه باشد. از این رو به نظر گودووات «روش موردی بیش از همه یک رویکرد است که بر اساس آن هر واحد اجتماعی همچون یک کل در نظر گرفته می‌شود. حال این واحد می‌تواند یک فرد، یک خانواده، یک نهاد اجتماعی یا حتی یک جامعه باشد.

این روش از جهاتی بسیار حائز اهمیت است:

الف) شناخت کل واقعیت؛

تنها با استفاده از این روش می‌توان کلیک واقعیت را فهمید. روش موردی، بهترین شیوه برای پیاده کردن دیدگاه‌های کلنگر (نظریه گشتالت) و همچنین اندیشه آنانی است، که بر پیکربندی واقعیت تکیه دارند.

ب) شناخت ابعاد نهان پدیده اجتماعی؛

تحقیق موردی، واقعیت را در کنه آن بررسی می‌کند، به اعماق دست می‌یابد و به مطالعات ژرفانگر می‌پردازد.

ج) دستیابی به کلیت منحصر به فرد؛

همیشه در جامعه، آینده‌ای خاص و کلیتی بی‌نظیر وجود دارد؛ که شناخت آن، تنها از طریق مطالعات موردی امکان‌پذیر است.

مطالعه موردی

بیان مسئله و انتخاب مورد

انجام عملیات میدانی

سازماندهی داده‌ها

تدوین گزارش

تحقیق همبستگی: (Correlational Research)

در این تحقیق رابطه میان متغیرها براساس هدف تحقیق تحلیل می‌گردد. این تحقیقات برای کسب اطلاع از وجود رابطه بین متغیرها انجام می‌پذیرد؛ ولی در آنها الزاماً کشف رابطه علت و معلولی مورد نظر نیست. در تحقیق همبستگی بر کشف وجود رابطه بین دو گروه از اطلاعات تأکید می‌شود؛ این ها اطلاعاتی است که در خصوص یک متغیر در دو جامعه یا دو موقعیت گردآوری شده، یا اطلاعاتی است که در خصوص دو یا چند متغیر در یک جامعه تهیه شده است. در این تحقیقات محقق می‌خواهد بداند که آیا بین دو چیز یا دو گروه اطلاعات رابطه و همبستگی وجود دارد یا خیر؛ یعنی اینکه آیا تغییر در یکی با تغییر در دیگری همراه است یا خیر، و اگر چنین ارتباطی وجود دارد، از چه نوع و میزان آن چقدر است. همان‌طور که گفته شد نتایج این تحقیقات الزاماً رابطه علت و معلولی را اثبات نمی‌کند؛ یعنی حتماً نمی‌گویند که عامل «الف» باعث پیدایش «ب» می‌شود، ولی ممکن است چنین ارتباطی را نیز توضیح دهد.

اساساً همبستگی‌ها به دو شکل وجود دارند: مثبت و منفی. همبستگی مثبت آن است که جهت تغییر در یک متغیر با جهت تغییر دیگر همسو باشد؛ مثلاً جهت تغییرات هر دو ممکن است افزایشی یا کاهش‌ی باشد؛ یعنی اگر یکی افزایش یافت دیگری نیز افزایش می‌یابد و برعکس اگر یکی کاهش یافت دیگری نیز کاهش می‌یابد، مانند رابطه بین شیب رودخانه و شدت آن یا رابطه بین قدرت خرید مردم و حجم تقاضا.

تحقیق همبستگی: (Correlational Research)

همبستگی منفی آن است که جهت تغییرات یک متغیر با جهت تغییرات متغیر دیگر همسو نباشد. یعنی اینکه افزایش یکی با کاهش دیگری همراه باشد، مانند رابطه بین تورم قیمت‌ها و قدرت خرید مردم.

در تحقیقات همبستگی پس از تشخیص وجود همبستگی و تعیین جهت آن اقدام به محاسبه مقدار و ضریب همبستگی می‌شود. طیف یا دامنه تغییرات ضریب همبستگی از $+1$ تا -1 نوسان دارد؛ یعنی اگر همبستگی وجود نداشته باشد ضریب همبستگی محاسبه شده، صفر است و از فقدان همبستگی بین دو متغیر حکایت می‌کند. اگر ضریب همبستگی بین صفر تا $+1$ باشد، گفته می‌شود که جهت همبستگی مثبت و تغییرات متغیرها همسوست. مسلماً هر چه مقدار آن به صفر نزدیک باشد، همبستگی مثبت ضعیف‌تر و هر چه به $+1$ تمایل پیدا کند همبستگی مثبت شدیدتر خواهد بود.

اگر ضریب همبستگی بین صفر تا -1 باشد، گفته می‌شود که جهت همبستگی منفی بوده، تغییرات متغیرها همسو نیست. باز هم هر چه قدر عددی به سمت صفر میل کند، همبستگی منفی ضعیف‌تر و هر چه به سمت -1 تمایل پیدا نماید همبستگی منفی شدیدتر خواهد بود.

در این نوع تحقیق، همبستگی بین دو مجموعه یا داده، مورد مطالعه قرار می‌گیرد که این داده‌ها ممکن است درباره دو متغیر در یک جامعه باشد؛ مثلاً همبستگی بین تغییرات قد با تغییرات وزن افراد یک جامعه. همچنین، داده‌ها ممکن است درباره یک متغیر در دو جامعه جداگانه باشد؛ مثل قضاوت دو گروه از دانشجویان دختر و پسر درباره مدیریت یک دانشگاه یا استاد درس خاص.

رای اندازه‌گیری ضریب همبستگی بین متغیرها با توجه به نوع مقادیر و کمیت‌ها از روش‌های مختلف استفاده می‌شود؛ مثلاً برای مقیاس‌های اندازه‌گیری فاصله‌ای و نسبی از روش پیرسون و برای مقیاس‌های اندازه‌گیری رتبه‌ای از روش اسپیرمن و کندانال استفاده می‌کنند.

تحقیق همبستگی: (Correlational Research)

نمونه هایی از تحقیقات همبستگی عبارتند از: رابطه نمرات دوره تحصیل دبیرستان با نمرات دانشگاه در یک جامعه آماری؛ سنجش همبستگی بین نگرش‌ها، داوری‌ها و قضاوت‌های دو جامعه آماری درباره یک موضوع؛ سنجش همبستگی بین تغییرات مصرف با قیمت کالاها در جامعه؛ سنجش رابطه شرایط جسمی انسان نظیر وزن، سن، قد، بینایی، قدرت، ترکیبات خون، تغذیه، سلامتی و ...؛ سنجش رابطه تغییرات اجتماعی و اقتصادی خانواده‌ها نظیر سواد، شغل، پایگاه اجتماعی، هزینه، درآمد، تحصیلات، دسترسی با امکانات، تغذیه و بهداشت و ...

دسته‌بندی تحقیقات همبستگی بر حسب هدف

مطالعه همبستگی دو متغیری: در این تحقیقات هدف تعیین میزان هماهنگی تغییرات دو متغیر است.

تحلیل رگرسیون: هدف پیش بینی یک یا چند متغیر ملاک از یک یا چند متغیر پیش بین است.

تحلیل ماتریس همبستگی (کواریانس): در مواقعی که محقق از همبستگی مجموعه‌ای از متغیرها بخواهد تغییرات متغیرها را در عامل‌های محدودتر خلاصه کند.

تحقیق همبستگی: (Correlational Research)

روش‌های ورود متغیرهای پیش بین در تحلیل رگرسیون

روش همزمان: تمام متغیرهای پیش بین با هم وارد تحلیل می‌شود.

روش گام به گام: ترتیب ورود متغیرها در دست محقق نیست.

روش سلسله مراتبی: ترتیب ورود متغیرها بر اساس یک چارچوب نظری یا تجربی مورد نظر محقق صورت گیرد.

تحلیل ماتریس همبستگی (کواریانس)

مدل معادلات ساختاری: در تحقیقاتی که هدف آزمودن مدل خاصی از رابطه بین متغیرها است، از تحلیل مدل معادلات ساختاری استفاده می‌شود.

تحلیل عاملی: با دو هدف متفاوت می‌تواند تحلیل شود.

در صورتی که محقق در باره تعداد عامل‌های خصیصه‌ها، فرضیه‌ای نداشته باشد.

هدف اکتشافی

در صورتی که درباره تعداد عامل‌های خصیصه، فرضیه موجود باشد.

هدف تأییدی

دکتر
عبادی

تحقیق همبستگی: (Correlational Research)

تحلیل عاملی: با دو هدف متفاوت می تواند تحلیل شود.

الف) هدف اکتشافی در صورتی که محقق در باره تعداد عامل های خصیصه ها, فرضیه ای نداشته باشد.

تعیین سازه بوسیله ابزارهای اندازه گیری خاصی ارزیابی شده اند.

تلخیص داده ها متغیرهای بدست آمده, بصورت شاخص های خلاصه تری در می آیند.

ب) هدف تأییدی در صورتی که درباره تعدد عامل های خصیصه, فرضیه موجود باشد.

روش تحقیق پس رویدادی (علی - مقایسه‌ای)

به پژوهش‌هایی گفته می‌شود که در آنها احتمال روابط علت و معلولی از طریق مشاهده یک موقعیت مورد پژوهش قرار می‌گیرد و عوامل علی موجه را در زمان گذشته جستجو می‌کنند. بنابراین، تحقیق پس رویدادی یک بررسی بازنگرانه تأثیر حوادثی است که به صورت طبیعی رخ داده‌اند. در تحقیق پس رویدادی دو نوع طرح قابل تشخیص است:

(۱) علی - مقایسه‌ای یا گروه ملاکی

در طرح علی پیشامد ها که شرایط یا موقعیت فعلی را به وجود آورده‌اند، مورد مطالعه قرار می‌گیرند. در این طرح دو دسته اطلاعات موجود است یک دسته مربوط به گذشته و دسته دیگر متعلق به زمان حال است و پژوهشگر تلاش دارد که رابطه بین آنها را پیدا کند. در طرح گروه ملاکی یا علی - مقایسه‌ای، پژوهشگر با مطالعه یک ویژگی در یک گروه و مقایسه آن با گروهی که فاقد آن ویژگی است به کشف علت پدیده مورد پژوهش می‌پردازند.

ویژگی‌های تحقیق پس رویدادی:

عمده‌ترین ویژگی طرح‌های علی و علی - مقایسه‌ای این است که این پژوهش پس از وقوع علت، آغاز و پژوهشگر اقدام به جمع‌آوری اطلاعات می‌کند. پژوهشگر، معلول یا متغیر وابسته را مورد بررسی قرار داده و با مراجعه به گذشته به کشف علت می‌پردازد.

روش تحقیق پس رویدادی (علی - مقایسه‌ای)

❖ نکات ضروری در تفسیر تحقیقات علی - مقایسه‌ای:

۱. بین متغیر مستقل و وابسته یک رابطه آماری برقرار باشد.
۲. محقق باید مطمئن شود که متغیر مستقل قبل از متغیر وابسته به وقوع پیوسته است.
۳. محقق باید دلایل کافی برای رد فرضیه‌های رقیب داشته باشد.

روش های تحقیق آزمایشی

- تعریف: به منظور برقراری رابطه علت - معلولی میان دو یا چند متغیر از طرح های آزمایشی استفاده می شود.
- دسته بندی طرح های تحقیقی آزمایشی**
۱. تحقیق تمام آزمایشی: در این روش محقق آزمودنی ها را بطور تصادفی به گروه های آزمایشی منتسب کرده و تاثیر متغیر مستقل را بر متغیر وابسته بررسی کند.
  ۲. تحقیق شبه آزمایشی: طرح های آزمایشی که در آنها نتوان از انتساب تصادفی استفاده کرد.
  ۳. تحقیق تک آزمودنی: در این طرح محقق به بررسی تاثیر یک متغیر بر متغیر دیگر می پردازد. اما بررسی اثرهای متغیر بر یک آزمودنی متمرکز است.

حالات اجرای طرح های آزمایشی با گروه گواه و انتساب تصادفی

حالت اول: طرح پس - آزمون با گروه کنترل

گروه آزمایشی (E)	R	X	O ₁
گروه کنترل (C)	R	X	O ₁

حالت دوم: طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل

گروه آزمایشی (E)	R	O ₁	X	O ₁
گروه کنترل (C)	R	O ₂	X	O ₂

انواع طرح‌های تحقیق شبه آزمایشی با گروه گواه

انواع طرح‌های تحقیق شبه آزمایشی با گروه گواه

الف) طرح دو گروهی نا همسان با پیش آزمون و پس آزمون: متداولترین طرح تحقیقی شبه آزمایشی

گروه آزمایشی (E) O_1 X O_1

گروه کنترل (C) O_2 X O_2

ب) طرح دو گروهی سری‌های زمانی: اجرای بیش از یک پیش آزمون و پس آزمون

O_{11} O_{12} O_{13} O_{14} X O_{11} O_{12} O_{13} O_{14}

O_{21} O_{22} O_{23} O_{24} X O_{21} O_{22} O_{23} O_{24}

